

גירות עבדים

ראשי פרקים:

- א. הקדמה
- ב. טבילה
 - 1. מקור הדין.
 - 2. שיטת הרמב"ם.
 - 3. שיטת הרא"ש והטור.
 - 4. הסבר בשיטות הראשונים הנ"ל.
- ג. גט שחרור
- ד. הפקר
 - 1. שיטת הטור והרא"ש בניגוד לרמב"ם.
 - 2. שיטת רש"י.
 - ה. סיכום

א. הקדמה

ישנם כמה שלבים ב"תהליך ההתקדמות" של עבדים כנענים ליהדות. כשעבד נכנס למצב של עבדות הוא זקוק לטבילה. לאחר מכן באה תקופת העבדות. כשהוא הופך להיות יהודי הוא זקוק לגט שחרור וטבילה שניה. יש להבין את החשיבות והתפקיד של כל אחד מארבעת שלבים אלו בענין גירות העבד.

אפשרויות נוספות לשינוי מעמד העבד הן: הפקר, הקדש ויציאת שן ועין. כל זאת בלי להפוך אותו ליהודי. יש לברר מהם השינויים במעמד העבד הנגרמים ע"י אפשרויות אלו, תוך התייחסות ל—

1. מעמד העבד כלפי ה"יהודים".
 2. היתר העבד בבת ישראל.
 3. קנין רבו במעשה ידי העבד.
 4. קנין רבו בגוף העבד.
 5. קנין רבו בקנס העבד. (מציאה, ולדות, "מה שקנה עבד קנה רבו")
 6. קנין רבו בקנס העבד.
 7. היתר עבד בשפחה.
 8. היתר עבד באכילת תרומה.
- דיני עבדים מרוכזים במקומות הנ"ל:

1. יבמות דף מו' ע"ב — מח' ע"ב — מדובר בעיקר על טבילת עבדים.
 2. גיטין דף לז' ע"ב — מה' ע"א — מדובר בעיקר על גט שחרור, הפקר, והקדש.
 3. קדושין דף כג' ע"ב — כה' ע"ב — מדובר בעיקר על יציאה בשן ועין.
- הבעיות נובעות מכך שלכאורה יש יחס הדוק בין הגורמים המשתתפים בשחרור העבד (כטבילה, הפקר, גט שחרור וכו') וא"כ היינו מצפים שהגמרא תטפל בכל

הנקודות האלו יחד. למרות זאת הגמרות בגיטין וקדושין לא מזכירות את ענין הטבילה לשחרור, שמופיע ביבמות!

בהמשך הדברים נברר את חומרת הבעיה, ונברר איך מתיחסים הראשונים לבעיה זו.

הבנת תהליך ההתקדמות של העבד ליהדות ע"פ כל אחד מהראשונים תאפשר לנו להתקרב להבנת מגמות התורה בפרשת עבד כנעני.

ב. טבילה

1. מקור הדין

איתא ביבמות¹: "...אחד גר ואחד עבד משוחרר ובמקום שנדה טובלת שם גר ועבד משוחרר טובלין..." הגמרא משווה גירות עבד משוחרר לגירות רגילה. אבל אין זה ברור מתוך הגמרא, לגבי איזה דינים של גירות הם שוים. לגבי טבילה הגמרא באמת משווה אותם (...ובמקום שנדה טובלת שם גר ועבד משוחרר טובלין...) אבל לגבי קבלת מצוות יש דיון בגמרא אם עבד משוחרר חייב בכך. מסקנת הגמרא² – שעבד משוחרר לא צריך קבלת מצוות. בהמשך הדברים נברר אם עבד שטבל לשם עבדות צריך קבלת מצוות.

2. שיטת הרמב"ם

הרמב"ם סידר את הלכות עבדים בצורה מעניינת. ההלכות השייכות לעבדות ב"הלכות עבדים" בספר קנין. אבל ההלכות השייכות לגירות העבדים ב"הלכות איסורי ביאה", עם שאר הלכות גירות. לעומת זאת הטור סידר את כל הלכות עבדים, בין הדינים השייכים לעבדות העבד ובין הדינים השייכים לגירות העבד באותו סימן³. סדר זה של ההלכות ברמב"ם יסייע לנו בהבנת שיטת הרמב"ם.

לגבי היחס שבין עבדות העבד לגירותו, הרמב"ם כנראה סבר שאין שום קשר ביניהם.

בהקדמה הזכרנו את השלבים שעובר העבד בדרכו ליהדות. הרמב"ם מחדש מספר דברים בשלבים אלו:

1. טבילת העבד לשם עבדות מצריכה גם קבלת מצוות כגר... אומרים לו רצונך שתכנס בכלל עבדי ישראל ותהיה מן הכשרים או לא. אם רצה מודיעין אותו עיקרי הדת ומקצת מצוות קלות וחמורות ועונשן ושכרן כמו שמודיעין את הגר ומטבילין אותו כגר...⁴

2. טבילה זו ע"פ כל הלכות טבילת גרים... "ואין העבד טובל אלא בפני שלשה וביום כגר..."⁵

3. אחר שלב זה, העבד נמצא במצב של "מקצת גירות"⁵.

4. תקופת העבדות בבית רבו אינה משנה במעמדו כיהודי; וכן הדבר לאחר קבלת גט שחרור, עדיין הוא "מקצת גר".

1. דף מז' ע"ב.
2. יבמות דף מח' ע"א.
3. יו"ד ס"י רסז.
4. הלי' אסורי ביאה פ"ד הלי' ט'.
5. שם פ"יג הלי' יא'.

5. ואכן הרמב"ם פוסק שצריך להשלים את גירותו ע"י טבילה דאורייתא בפני שלשה וביום⁶.

בשלב הראשון ראינו א"כ שהרמב"ם פוסק שטבילת העבד דומה ממש לגירות רגילה. עד כדי כך שזה נראה תמוה למה העבד מקבל רק "מקצת גירות" ולא מקבל גירות גמורה ושהוא עדיין זקוק לטבילה שניה בפני שלשה וביום. ועיין חדושי ר"ח הלוי שגם הוא שאל בדומה לשאלה זו⁷. רואים מתוך כל זה שהרמב"ם סבר שלמרות שטבילת העבד דומה לטבילת הגר בכ"ז עדיין הוא רק "מקצת גר".

עוד נקודה חשובה בשיטת הרמב"ם, שאחרי הטבילה הראשונה של העבד יכול להשתנות מעמדו רק ע"י פעולה חיובית של טבילה שנייה. ונצטרך להשוות גישה זו לשיטות הראשונים שסוברים שעיקר הגירות היא, הטבילה הראשונה, והעבד הוא יהודי בפוטנציאל, וע"י אמצעים שונים הוא הופך להיות יהודי.

כבר כתבנו שלפי הרמב"ם אין קשר בין תקופת העבדות או לאחרי קבלת גט שחרור להתקדמות העבד ליהדות. וזה מסביר את הסיבה שהרמב"ם חילק את הלכות עבדים לשניים. כמו שהסברנו בהקדמה, שבאמת אין שום קשר בין צד העבדות של העבד לבין צד ה"איסור" שלו.

אבל א"כ תמוה מאוד מה שרב יוחנן סבר שאחרי הפקר, העבד עדיין צריך גט שחרור⁸. שהרי אחרי הפקר, הרמב"ם סבר שהפקענו את קנין ממונו של הבעל בעבד, ובגלל זה רבו לא נחשב "אדון" של העבד כדי לקבל קנס⁹. וכן שאחרי הפקר, העבד לא אוכל בתרומה¹⁰. כבר כתבנו, שלפי הרמב"ם גט שחרור לא משנה את מעמד העבד כלפי היהדות, שהרי גם לפני גט שחרור וגם אחרי גט שחרור העבד במעמד של "מקצת גירות" א"כ מדוע צריך גט שחרור במקרה כזה לפי הרמב"ם?

שיטת הרמב"ם שעבד משוחרר צריך טבילה נוספת לכאורה צ"ע, שהרי משמע מהרבה מקומות שאחרי גט שחרור אפילו לפני טבילה, קדושי העבד תופסים. וממילא צריך לאמר שהעבד הוא כבר מוגדר כיהודי.

תוס' הביאו מקור לזה מהגמ' בגיטין¹¹: "...אמרינן הכותב שטר אירוסין לשפחתו ואמר לה צאי בו והתקדשי בו – משמע דמקודשת אע"ג דלא טבלה..."¹² והרמב"ם¹³ הביא מקור נוסף מהגמ' בקדושין¹⁴ "גבי ההיא דאמרינן גר נמי לאו בידו, דאמר ר' יוחנן גר צריך שלשה, ומי ימר דמזדקקי ליה בי דינא, ואקשינן אלא מעתה הנותן פרוטה לשפחתו ואמר לה הרי את מקודשת לי לאחר שאשחרך הכי נמי דהווי קדישי".

ראיות אלו הביאו את ר"ח הלוי¹⁵ להסביר את הרמב"ם בדרך שונה מפשט לשון הר"מ. אמנם יש ראשונים שלומדים בפירוש שטבילה מעכבת קדושין, כמו פשטות

6. שם הלי יב.
7. חדושי ר"ח הלוי על הרמב"ם שם.
8. גיטין דף מ' ע"א.
9. ר"מ הלי נזקי ממון פ"א הלי א.
10. ר"מ הלי תרומות פ"ט הלי ה.
11. דף מ' ע"א.
12. יבמות דף מז' ד"ה "גר".
13. יבמות דף מח'.
14. דף סב' ע"ב.
15. חדושי ר"ח הלוי על הרמב"ם הלי אסורי ביאה פ"יג הלי י"א.

לשון הרמב"ם. הרמב"ן סבר שטבילה מעכבת קדושין, והוא כותב בפירוש שזו גם דעת הרמב"ם. וכי על הראשונים שחולקים עליו: "...ואיכא מאן דאמר דטבילה לא מעכב, ואם קדש בת ישראל קדושיו קדושין, וכן מצאתי בתוס' לרבותינו הצרפתים ז"ל ואין ראיותיהם בה נכונות..."¹³ בהמשך ננסה להסביר את דברי הרמב"ם.

3. שיטת הרא"ש והטור

כתבנו לעיל שהטור סידר את כל הלכות עבדים באותו סימן. וכ"ז יורה על שיטתו וכמו שיבואר לקמן.

מסקנת הגמרא ביבמות, שרב פפא סבר, שבגלל שעבדים שייכים במצוות אפשר לטבול אותם טבילה שניה בלי קבלת מצוות. רש"י כותב, שעבד שייך במצוות בגלל ששהה אצלו כמה ימים וניהג עליו מצוות הנוהגות בעבד¹⁶. הרא"ש בפסקיו¹⁷ מדייק מתוך פרש"י, שהטבילה הראשונה של העבד הינה בע"כ. מפני שאם היתה קבלת מצוות בטבילה הראשונה של העבד זו תהיה הסיבה שהוא שייך במצוות, ולא בגלל ש"שהה אצלו כמה ימים".

בפשטות, הרא"ש עצמו נטה לשיטת רש"י, שכן רק בסוף הביא את דעת הרי"ף שטבילה ראשונה צריכה קבלת מצוות. וכן נראת דעת הטור. ב"תוס' רא"ש¹⁸ מביא אחת הראיות שהובאו לעיל שטבילה לא מעכבת קדושין. הרא"ש מסביר שהסיבה לזה היא: שהטבילה השניה היא רק מדרבנן ומדאורייתא אחרי גט שחרור, העבד הוא יהודי גמור. אמנם מלשון הטור משמע שטבילה שניה אינה מדאורייתא.

א"כ תהליך גירות העבד לפי הרא"ש והטור הוא כדלקמן:

1. טבילה ראשונה בלי קבלת מצוות (לא מצאנו הגדרה פורמלית על מעמד העבד לאחר טבילה זו).

2. תקופת העבדות – בעיקר ישנה התקדמות ע"י ש"יהיה רגיל במצוות" במשך הזמן¹⁹.

הטור כותב שלפי רש"י, אם אין תקופה זו, בגלל העובדה שרבו רצה לשחרר את העבד מיד, א"א לשחרר את העבד בע"כ. על הלכה זו בטור נדון בהמשך.

3. גט שחרור – מביא את העבד ליהדות. כלומר רק לאחר שהיה בבית רבו, שהפכה את העבד לרגיל במצוות, בא גט שחרור והופכו ליהודי גמור.

4. טבילה שניה – רק מדרבנן. כבר כ' שתוס' רא"ש כ"כ בפירוש. וכן משמע דעת הטור ע"פ ההלכה הקודמת שא"א לשחרר עבד בע"כ אם לא שהה בבית רבו.

יצא שהרא"ש והטור סוברים בדיוק הפוך מהרמב"ם. הרמב"ם סבר שעיקר הגירות היא ע"י שתי הטבילות. וכן לפי הרמב"ם אין שום חשיבות לתקופת העבדות ולהגט שחרור.

אבל הרא"ש והטור סוברים שטבילה שניה היא רק מדרבנן. ועיקר שינוי מעמד של העבד מוצאים בצד העבדות שלו. א"כ מובן מדוע הטור סידר את כל הלכות עבדים יחד.

לפי ראשונים אלו, מצב העבד לפני הטבילה השניה הוא מדאו' כיהודי גמור. ובנגוד לר"מ שכי' שעדיין הוא "מקצת גר".

16. יבמות דף מח' ע"א ד"ה "אבל עבד".

17. יבמות ס"ד ס"י לח'.

18. יבמות דף מז' ד"ה "גר ועבד משוחררים".

19. וע"ע רא"ש מסי' ידים פי"ד מ"ז.

4. הסבר שיטות ראשונים הנ"ל

שמעתי ממו"ר הרב שמואל נחם, שיש לפרש את "מגמות" התורה בפרשת עבדים בשני אופנים. אפשר שדברה תורה כנגד יצר הרע, מפני שאם התורה לא נתן רשות לבניי לקחת עבדים כנענים, יקחו עבדים עברים. ועיקר קנין העבד, זהו קנין הממון שלו. ומטרת צד האיסור שבו, כמו שכתב החינוך²⁰, כדי שהעבד לא יכניס ע"ז בבית רבו.

אבל אפשר להסביר את כוונת התורה בדרך אחרת. יתכן שמטרת התורה היא לקרב גויים ליהדות ועיקר הקנין בעבד יהיה בצד האיסור שבו.

הרמב"ם סבר שעיקר קנין העבד זהו קנין הממון שבו. וזו הסיבה שהרמב"ם מיקם את הלכות עבדים בספר קנין. אולם הטור קבע את הלכות עבדים בספר יורה דעה, בין הלכות מילה להלכות גירות. מתוך סדר זה רואים, שהטור סבר שעיקר הקנין בעבד זהו צד האיסור שבו.

לפי כיוון זה ניתן להבין את מחלוקת הטור והרמב"ם לגבי גירות עבדים. הרמב"ם סבר, שעיקר "מגמת" התורה בפרשת עבדים היא צד הממון שבהם. גירות העבדים באה לפתור בעיה צדדית, שהעבדים לא יקלקלו את בית האדון. ולכן נותנים לעבד רק דיני גירות מינימלים "מקצת גרים". הצורך בקבלת מצוות ע"י העבד הוא משום שע"יכ ודאי לא יקלקל את בית רבו. אך אין סיבה להופכו ליהודי, משום שכל מטרת דיני העבדות היא למנוע השתעבדות ביהודים.

במעמד "מקצת גר", לא יהיה לעבד שום פוטנציאל להיות יהודי מחמת הטבילה הראשונה, משום שבטבילה הראשונה לא היתה שום כונה להגיע אי פעם ליהדות, שהרי כוונת התורה: "לעולם בהם תעבדו"²¹.

לפיכך אם יקרה שהעבד "פורץ" מן המסגרת של עבדות וקיבל שחרור, בודאי הוא זקוק לגירות.

בחז"ל מצאנו מאמרים כגון: "קשים גרים לישראל כספחת, דכתיב: ונלוה הגר עליהם ונספחו על בית ישראל"²² ומאיך מצאנו שבפועל התגירו גרים עוד מזמן אברהם: "...אברהם מגייר האנשים ושרה מגיירת הנשים"²³.

והט"ז²⁴ לומד מתוך הגמרא בב"ק²⁵ שמטרת בריאת עכו"ם היא כדי שיצאו מהם גרים.

אולם הרמב"ם פוסק שלחסידי אומות העולם יש חלק לעוה"ב, וכן כ' שגרים כופין את עצמם לקיים את המצוות שחייבין בהם. א"כ אין סיבה לכפות על העכו"ם להתגייר ובודאי יחלוק על דברי הט"ז לעיל שכל מטרת העכו"ם היא להתגייר.

נראה להסביר, שכשגויים סתם מתגיירים ואין מישהו המחנך ומכוון אותם, אז הם עלולים לעורר בעיות "קשים כספחת". אבל אם הגרים נכנסים למסגרת שבה יקבלו חינוך וילמדו מצוות, אזי זוהי גירות מבורכת.

הדרך היחידה לחנך גר ליהדות, היא: להכניס אותו לבית יהודי שם הוא ילמד קיום מצוות בפועל. ואולי זה מה שעשו אברהם ושרה שלקחו את הגרים אתם לכל מקום – "ויקח אברהם... ואת הנפש אשר עשו בחרו".

20. ספר החינוך מצוה שמו'.

21. ויקרא פרק ד' פסוק כה'.

22. יבמות דף מז' ע"ב.

23. רש"י בבראשית פרק יב' פסוק ה' בשם מד"ר.

24. ארו"ח סי' מ"ו סק"ד.

25. ב"ק דף לח' ע"א.

ברגע שרבו נכשל בתפקידו כמחנך, אנו קונסים אותו והעבד יוצא לחירות. לדוגמא מוכר עבדו לחוץ לארץ – העבד בן חורין²⁶ ור"י פוסק, שאפילו אם מוכרים אותו בארץ ישראל למקום "רחוק מעיקר ישוב ארץ ישראל ומופלג מן הישיבות ובתי דינים" העבד יצא לחירות²⁷.

כעת מובנת שיטת הרא"ש והטור לגבי גירות העבד שהקלו בגירות עבדים ע"מ לקרבם ליהדות*.

לעיל הק' על הרמב"ם שהצריך טבילה שניה מדאורייתא, מהגמ' בקידושין ובגיטין, שמשמע שהטבילה השניה אינה מעכבת קדושין, אולם גם לפי הרא"ש והטור ישנו קושי שהרי נחלקו ר"י ור"ע האם הפסוק "לעולם בהם תעבדו" מצוה או רשות²⁸ והלכה כרבי עקיבא שזו מצוה, א"כ נראה שלהלכה אין אנו מעוניינים שהעבדים יתקרבו ליהדות.

וניתן לתרץ שהרי רואים שכדי לקיים מצוה אחרת, אפילו מצוה דרבנן, אפשר לבטל את "לעולם בהם תעבדו".

ויש ראשונים שמסבירים שהסיבה שאנחנו מקילים בענין "לעולם בהם תעבדו" היא משום שזהו רק איסור מדרבנן (ר"ן).

ואפשר להסביר שמדאורייתא אין מצוה שהעבד יהיה לעולם בשעבוד, והמגמה היא שיתקדם ליהדות. אלא שחז"ל ראו שעייז נגרמו תקלות משום שהיו עבדים משוחררים שלא היו מוכנים עדיין לגירות, ולכן אסרו את שחרור העבדים.

ג. גט שחרור

ראינו א"כ שלפי הרא"ש והטור ישנו תפקיד חשוב לגט שחרור. והוא: להופכו ליהודי. אולם לפי הר"מ עדיין צריך לבון מה הועיל גט השחרור שהרי עדיין הוא "מקצת גר".

ולכאורה הדברים תלויים בהבנת הגמ' בגיטין²⁹: "אמרו לפני רבי אמר נתיאשתי מפלוני עבדי מהו? אמר להם אומר אני אין לו תקנה אלה בשטר ואמר רב יוחנן מאי טעמא דרבי גמר לה לה מאשה. מה אשה בשטר אף עבד כמו בשטר".

תוספות הרא"ש לומד, ששאלת רב יוחנן "מאי טעמא דרבי" כוונתה – "מ"ט דרבי דיש לו תקנה בשטר ולא אמרינן כיון דליכא גביה אלא איסורא לא מצי – מקני לי כדאמימר לקמן, ומשני יליף לה לה מאשה דמהני בה שטרא ואע"ג דאיסורא בעלמא

26. גיטין דף מג' ע"ב.

27. תוס' גיטין דף ב' ע"א ד"ה "ואם יש עליו".

* **הערת העורך:** לעני"ד צע"ג בנסיון זה להסביר את מתי הר"מ והרא"ש בגירות עבדים (בפרטים הנ"ל) ע"י יצירת מחלוקת ביניהם ביחס למעמדו של הגוי. הנושא: תפקיד הגוי בעולם ע"פ השקפת היהדות, רחב הוא מכדי להכנס בפתח הצר שבמחלוקת זו. ולעני"ד הוא מהוה רק חלק מנושאים רחבים יותר והם: מטרת בריאת העולם, תפקיד האדם בעולמו (וכן: היחס בין ישראל לעמים ע"פ הרצוי וע"פ המצוי) וכד'. ורק במסגרת רחבה זו ניתן לדון בהנ"ל.

כמו"כ התאוריה בדבר "דברה תורה כנגד יצה"ר" שלא ישתעבדו בעבדים ישראלים. צ"ע בזמנינו שאפ"י במתקנות שבאמות העולם ניתן **אולי** לומר שבטל יצה"ר זה של שעבוד (הכונה לשעבוד בסגנון שעבוד העבדים שהיה קיים במשך ההיסטוריה עד למאה ה-19).

כמו"כ גם אם נקבל את המסגרת הבסיסית לתאוריה שהוצעה במאמר, עדיין ק' לומר שרק חינוך במסגרת יחסי עבד ואדון הוא החינוך המתאים והמוצלח ביותר כהכנה ליהדות.

28. גיטין דף לח' ע"ב.

29. דף לט' ע"ב.

הוא". לפי פירוש זה חידושו של רבי הוא: שאפשר לתת גט שחרור אפילו אחרי הפקעת קנין הממון.

אך ישנה דרך אחרת בפרוש הסוגיא. וכמשי"כ תוס' הרא"ש שם בשם רש"י, ששאלת הגמרא היא: מ"ט דרבי שאחר הפקר צריכים גט שחרור, שהרי בפשטות אחרי גט שחרור מיד יצא לחירות! והתירוץ הוא שלומדים זאת מגז"כ מאשה שעדיין צריך גט שחרור.

הרמב"ם יסביר כרש"י, שאה"נ אחרי הפקר, מדינא העבד משוחרר לגמרי, ויוכל לטבול פעם שניה. אלא שישנה גז"כ שמחייבת אותו לקבל גט שחרור קודם לכן.

ד. הפקר

1. שיטת הטור והרא"ש בניגוד לרמב"ם

במקרה של הפקר ע"י רבו ישנה מחלוקת בגמרא בין שמואל שסבר שהעבד משוחרר לגמרי, לבין רבי יוחנן שסבר שעדיין העבד צריך גט שחרור. הראשונים נחלקו מהו מעמד העבד כשהוא מחוסר גט שחרור (אחרי הפקר ולפני גט שחרור).

לפי הרמב"ם הסברנו שעיקר הקנין בעבד זהו קנין הממון שלו. א"כ עבד אחרי הפקר משוחרר לגמרי אלא שמכוח גז"כ (עיין "גט שחרור") עדיין צריך גט שחרור. א"כ עבד שמחוסר גט שחרור לא יאכל בתרומה³⁰ וגם רבו לא יקבל את קנס העבד³¹. הטור והרא"ש סוברים, שעיקר הקנין בעבד הוא קנין האיסור. וא"כ אחרי ההפקר עדיין יש יחס בין העבד לרבו, מפני שעיקר השחרור הוא ע"י גט שחרור. וא"כ מובנת שיטת הרא"ש שכותב, שמחוסר גט שחרור אוכל בתרומה³² ומה שפסק שזו בעיא דלא איפשטא אם יש לרבו קנס או לא³³.

2. שיטת רש"י

רש"י כותב שעבד שמחוסר גט שחרור **אסור בשפחה** אולם איסור זה טעון בירור. בקדושין³⁵ אנתנו מוצאים, שממזר מותר בשפחה. רש"י כותב שהסיבה היא מפני שרק ישראל כשר אסור בשפחה. וממזר לא נחשב ישראל כשר. א"כ לפי רש"י, העבד שלפני הפקר היה "עם הדומה לחמור", אחרי הפקר נחשב ישראל כשר שאסור בשפחה? צ"ל שרש"י סובר, שהפקר הוא עיקר השחרור והעבד כבר קרוב יותר ליהדות. אלא שישנה גז"כ שצריכים גט שחרור. וא"כ רש"י לשיטתו כמשי"כ לעיל לענין גט שחרור, שרש"י למד מהגמ' בגיטין³⁶ שעיקר השחרור הוא ההפקר. ומדינא אחרי ההפקר, העבד משוחרר לגמרי, אלא שישנה גז"כ שעד קבלת גט שחרור אסור העבד בבת ישראל. אבל חוץ מדין זה, העבד הוא יהודי גמור.

יצא ששיטת רש"י בתהליך העבדות דומה לשיטת הרא"ש. רש"י סבר שהטבילה הראשונה היא בע"כ, וכמובן טבילה שניה רק מדרבנן, שהרי מיד אחרי הפקר רואים

30. ר"מ הלי תרומות פ"ט ה"ה.

31. ר"מ הלי נזקי ממון פ"א ה"ה א'.

32. תוס' רא"ש גיטין דף מ' ע"א ד"ה "אותו עבד".

33. גיטין פ"ד ס"י לז'.

34. דף לט' ע"ב ד"ה "אין לו תקנה".

35. דף סט' ע"א.

שהוא ישראל כשר ועיקר ה"התקדמות למצוות" היא בתקופת העבדות בבית רבו. אלא שהם חולקים בפרט אחד והוא: לפי הרא"ש הפיכת העבד ליהודי כשר היא ע"י גט שחרור. ולפי רש"י ע"י הפקעת קנין ממון.

ה. סיכום

ראינו א"כ שתי גישות שונות בהבנת פרשת עבדים בתורה. הרמב"ם סבר שעיקר קנין בעבד זהו קנין הממון. וזו הסיבה שקבע את הלכות עבדים בספר קנין. גירות העבד באה לפתור בעיה צדדית (שהעבד לא יכניס ע"ז לבית רבו) אבל אינה קשורה לעצם העבדות, ולכן הלכות גירות עבד נפרדו משאר הלכות עבדות ונמצאים או בהלכות גירות רגילה, או בהלי איסורי ביאה.

בגלל שעיקר הקנין זהו קנין הממון, אחרי ההפקר, העבד משוחרר, ולא אוכל בתרומה וכו' אלא שמכוח גזה"כ עדיין העבד צריך גט שחרור.

בגלל שכל מגמת גירות העבד היא שלא יקלקל את בית רבו, לא יחשב העבד ליהודי אלא רק "מקצת גר" ועדיין הוא זקוק לטבילה שניה מדאורייתא.

לעומת גישה זו, הטור סבר, שעיקר הקנין בעבד זהו קנין האיסור שבו, ולכן הלכות עבדים ב"יורה דעה" בין הלכות מילה להלי גירות. ועיקר מגמת התורה היא התקדמות העבד ליהדות. ולכן כל הלי עבדים, בין הלכות גירות העבד ובין הלי עבדות העבד, מהווים יחידה אחת. לעומת גרים רגילים הגורמים בעיות לעם ישראל, עבדים אלו יקבלו חינוך בבית יהודי ואם כן יהיה ערך לגיורם.

ובגלל שעיקר הקנין זהו קנין האיסור, אפילו אחרי הפקר עדיין ישנו קשר הדוק בין האדון לעבדו (העבד עדיין אוכל בתרומה וכו').

מצאנו לפי הרא"ש והטור קולות בגירות עבדים, ניתן להבין קולות אלו לאור משכי על חשיבות קרוב גויים ליהדות.